

terárnej a kultúrnej) minulosti a prítomnosti, s. 45 – 50), za neporozumeniami a nedorozumeniami sprevádzajúcimi osobnosť a výklad diela J. I. Bajzu je predovšetkým skreslené a zjednodušujúce chápanie základných dobových pojmov (nielen „osvietenstvo“ či „osvietenský absolutizmus“) (s. 45 – 46), a tiež napr. selektívny prístup k Bajzovmu literárnemu dielu – rozčlenenie na tzv. svetskú a náboženskú tvorbu, neprimerane skresľujúce jeho výklad a interpretáciu. Predkladaný súbor štúdií vnímam ako podnetné čítanie. Nielen preto, že prináša niekoľko kvalitných príspevkov, ktoré sú v pravom zmysle slova prínosom k výskumu diela J. I. Bajzu v dobovom kontexte. Rovnako aj preto, že – na druhej strane – v malom a rozmeneném na drobné odzrkadľuje nešváry a animozity vedeckej prevádzky. Že ak napríklad dvaja robia jedno, aj napriek spoločným úmyslom, výsledok nie je rovnaký. Že žiadna teória nie je samospasiteľná, keď obídeme prácu s textom, materiálový a archívny výskum (akokoľvek sa takéto konštatovanie „nenosí“).

Jana Pácalová

Mgr. Jana Pácalová, PhD.
Ústav slovenskej literatúry SAV
Konventná 13
813 64 Bratislava
SR
e-mail: pacalovakorekt@gmail.com

VOJTECH, Miloslav: TVORCOVIA LITERATÚRY A LITERÁRNEJ HISTÓRIE. Bratislava : UK, 2013. 166 s.

Po známych tituloch Miloslava Vojtecha *Od baroka k romantizmu* (2003) a *Literatúra, literárna história a medziliterárnosť* (2004) je ďalšou a určite nie poslednou publikáciou určenou predovšetkým vysokoškolskému študentovi slovakistických študijných programov kniha *Tvorcovia literatúry a literárnej histórie* (2013). K zacieleniu na takýto typ adresáta ho bez pochyb viedli pragmatické potreby z pedagogickej praxe a skúsenosti z vysokoškolského prostredia. Už v úvode Vojtech deklaruje svoj záujem, aby táto kniha poslúžila ako pomôcka pri výučbe literárnej histórie, literárnej kritiky či historiografie (s. 6).

Takéto účelné vymedzenie zamerania publikácie zásadne ovplyvňuje aj jej celkový charakter – je koncipovaná ako sumár desiatich profilových kapitol venovaných rôznorodým osobnostiam slovenskej literatúry a literárnej histórie: Jozefovi Ignácovi Bajzovi, Jánovi Kollárovi, Jaroslavovi Vlčkovi, Albertovi Pražákovi, Celestínovi Lepáčkovi, Mikulášovi Bakošovi, Milanovi Pišútovi, Ladislavovi Mňačkovi, Vojtechovi Mihálikovi a Jozefovi Minárikovi.

Niektoré kapitoly majú charakter syntetizujúcich portrétov, resp. encyklopedických sumarizácií základných informácií o literárnej tvorbe vybraných autorov. Iné možno cha-

rakterizovať ako analytické sondy ponúkajúce výklad konkrétnych prác vedeckého charakteru, resp. viacerých výstupov literárnohistorického výskumu a uvažovania o problémoch slovenskej literárnej histórie (prevažne orientovaných na staršie obdobia, resp. o problematike literárnej periodizácie). Pri konečnom usporiadaní jednotlivých kapitol ale zvíťazil chronologický princíp.

Menoslov reflektovaných osobností je nielen z časového hľadiska pomerne rozptýlený (od Jozefa Ignáca Bajzu až po Jozefa Minárika). Preto už na prvý pohľad vyvoláva záujem kľúč Vojtechovho výberu „tvorcov literatúry a literárnej histórie“. Jeho kritériá nie sú celkom jednoznačné i napriek tomu, že už v úvode obhajuje svoju voľbu záujmom upozorniť na spoločný atribút všetkých reflektovaných osobností, a to na „šírku ich tvorivých aktivít, ktoré prekročili rámec literatúry“ (s. 5). K tomuto všeobecnému aspektu pripája aj špecifický element, ktorý by mal spájať hoc nie všetky, ale aspoň – ako sám uvádza – „viaceré“ (s. 6) z reflektovaných osobností: chce poukázať na to, že „*ich literárna tvorba či literárnohistorická alebo teoretická reflexia literatúry sa spája s istým prvenstvom či priekopníckym činom*“ (s. 6). Menovite má na zreteli Bajzov projekt spisovného jazyka, Kollárovu emancipáciu lyrického hrdinu v poézii, zakladateľské dielo Jaroslava Vlčka v oblasti literárnej historiografie, prvú slovenskú syntézu literárnych dejín Alberta Pražáka, priekopníctvo Mikuláša Bakoša v oblasti literárnovedného štrukturalizmu či Milana Pišúta pri výskume slovenského literárneho romantizmu, alebo ucelenosť koncepcie dejín staršej slovenskej literatúry Jozefa Minárika (s. 5 a 6).

Vzhľadom na takéto východiská Vojtechovho výberu je azda na mieste otázka, či bude vo svojom mapovaní „prvenstiev“ v slovenskom literárnom a literárnovednom živote pokračovať. (Bez pochyby ich je viac a v tomto výbere nápadne chýbajú.)

Zo skupiny štyroch literárnych autorov, ktorých predstavuje prostredníctvom uceleného prehľadu ich tvorby, je prvým Jozef Ignác Bajza. Kapitola *Jozef Ignác Bajza, básnik, prozaik, polemik* je dôkazom Vojtechovho prehľadu v tradičných literárnohistorických reflexiách tohto osvietenského autora ako kritika sociálnych problémov v Uhorsku. (Reflektuje názory Jaroslava Vlčka, Félixu Vodičku či Jána Števčeka, Jána Tibenského alebo Viliama Marčoka.)

Rovnaký charakter má aj portrét Jána Kollára: *Ján Kollár – tvorca slovanského mýtu*, v ktorom Vojtech kladie dôraz na novátorstvo Kollárovho básnického výrazu spočívajúce vo výraznej autenticite zobrazovaného citového zážitku – „*zvýšená citová zainteresovanosť lyrického subjektu, ktorý poodhaľuje svoje vnútro, svedčí o progresívnom smerovaní Kollárovej poézie*“ (s. 24). Tým ho vyčleňuje od staršej generácie básnikov – tzv. „palkovičovsko-tablicovskej“, ktorej poéziu na rozdiel od Kollárovej charakterizuje ako zviazanú konvencionalizmom osvietensko-didaktickej literatúry. Jednoznačnosťou takéhoto rozdelenia básnikov z obdobia prelomu 18. a 19. storočia dáva podnet pre intenzívnu diskusiu o vzájomnom vzťahu týchto dvoch básnických skupín.

Sledujúc líniu Kollárovej básnickej osobnosti od vydania jeho prvej básnickej zbierky *Básne Jána Kollára* (1821) až po druhé vydanie *Slávy dcery* v roku 1832 poukázal na paradoxy jeho poézie. Popri tom našiel vhodný priestor pre výklad základných problémov daného obdobia – napríklad pre vysvetlenie pojmu preromantizmus, či osvetlenie princípov Kollárovej predstavy všeslovanskej vzájomnosti.

Charakter prehľadového profilu literárnej produkcie s náznakom rekonštrukcie literárnych a ideových posunov v nej majú aj kapitoly venované Ladislavovi Mňačkovi a Vojtechovi Mihálikovi. Vojtech si v nich všíma napríklad pozorovateľský a rozprávačský talent prvého z nich či postupné redukovanie úprimnosti Mihálikovej básnickej výpovede.

Druhú skupinu tvoria kapitoly zamerané na analýzy konkrétnych literárnovedných textov významných osobností slovenskej literárnej vedy – teda štúdií, monografií, resp. súborov viacerých výstupov, prezentujúcich názory na riešenie problémov súvisiacich s periodizáciou slovenských literárnych dejín. V kapitole *Literárny historik Jaroslav Vlček a utváranie modernej slovenskej literárnej historiografie* venuje Vojtech pozornosť Vlčkovým literárnohistorickým syntézam, sledujúc jeho prerod z literárneho kritika na literárneho historika. Priznáva jednostrannosť jeho výkladu a priamo pomenúva slabšie miesta jeho úvah o vývine slovenskej literatúry – predovšetkým jeho prísne vymedzenie slovenskej literatúry na základe jazykového kritéria, podľa ktorého zarad oval do nej výlučne diela v kodifikovanej podobe spisovného jazyka, čím vylúčil diela inojazyčné, a tak presadzoval názor, že slovenská literatúra má pôvod v 19. storočí. I napriek jeho príklonu k čechoslovakistickým koncepciám, či nesystémovosti jeho syntéz v konečnom dôsledku ale Vojtech uznáva „priekopnícku“ hodnotu jeho výkladu dejín slovenskej literatúry.

V kapitole *Albert Pražák a Pavol Országh Hviezdoslav (nad knihou Alberta Pražáka S Hviezdoslavom)* rovnako nad niektoré nedostatky – akou je napríklad Pražákova preťaženosť textu rôznymi detailnými literárnohistorickými digresiami či istý ideologický nános – vysoko kladie vedeckú a literárnohistorickú dimenziu jeho záznamu rozhovorov s Hviezdoslavom.

V monografii Celestína Lepáčka o Vojtechovi Šimkovi z roku 1942 (*Vojtech Šimko, spisovateľ Bernolákovej školy*) bez ohľadu na jej deskriptívny a neinterpretatívny charakter vidí Vojtech dôležitý význam v tom, že prostredníctvom dôkladného archívneho výskumu Lepáček znovu objavil pre slovenskú literatúru ďalšiu básnickú významnú osobnosť z okruhu bernolákovcov. Popri tom vysoko hodnotí aj jeho úvahy o barokovej poetike a typologických znakoch baroka, predovšetkým o barokovej eschatológii. Okrem toho Vojtech naznačil aj ambivalentný postoj Mikuláša Bakoša k Lepáčkovej práci.

Rozboru Bakošovho štrukturálneho modelu dejín slovenskej literatúry sa však podrobne venuje v osobitnej kapitole – v nej zameral pozornosť na analýzu Bakošovej štúdie *Problém vývinovej periodizácie slovenskej literatúry* (1944), ktorá priniesla novú predstavu syntézy slovenskej literatúry. Hodnotí ju ako „metodologické prolegomena k novej štrukturálnej predstave o slovenských literárnych dejinách, ale aj zásadnú kritiku pozitivistických a kultúrnohistorických koncepcií v literárnej histórii“ (s. 90). Neobchádza ani jej nedôslednosti – najmä v súvislosti s vymedzením slovenského klasicizmu.

Pri výklade literárnohistorického diela Milana Pišúta venovaného literatúre národného obrodovania sa Vojtech zameriava tak na monografické práce venované problematike romantizmu ako literárneho smeru (prvou bola *Počiatky básnickej školy Štúrovej* (1938)), na monografie o jednotlivých osobnostiach a dielach slovenského romantizmu (predovšetkým venuje pozornosť Jankovi Kráľovi), ale aj na jeho editorskú činnosť (napríklad na vydanie súborného diela Janka Kráľa), či na práce syntetizujúce a určené pre pedago-

gické účely (napríklad spomína kapitulu v druhom zväzku tzv. akademických dejín z roku 1960). Pripomína ale aj to, že Milan Pišút nereflektoval jednotlivé tendencie v rámci romantizmu, v dôsledku čoho napríklad úplne marginalizoval problematiku slovenského mesianizmu.

Záverečná kapitola patrí Vojtechovej reflexii vysokoškolských učebníc dejín staršej slovenskej literatúry jedného z najvýznamnejších autorov tohto „špecifického žánru stojaceho na pomedzí literárnej histórie a jej didaktickej aplikácie“ (s. 142), Jozefa Minárika a jeho *Dejinám slovenskej literatúry I* (1985) či sérii publikácií *Stredoveká literatúra* (1977), *Renesančná literatúra* (1985) a *Baroková literatúra* (1984). Tak ako vo všetkých profiloch, rovnako aj tu zostal Vojtech verný svojmu objektívnemu postupu, keď okrem výrazného prínosu Minárikovej literárnohistorickej práce pripomína i jej slabšie miesta: okrem iného napríklad absenciu istého „*stylistického espritu*“ (s. 148).

Rovnaký postup zrejme treba zvoliť aj pri akomkoľvek pokuse o hodnotenie Vojtechovej knihy: jej presné vymedzenie účelu prináša so sebou aj istú skupinu determinantov autorskej stratégie, v dôsledku ktorých má kniha špecifický „rozbíhavý“ charakter. Jednotlivé kapitoly však ponúkajú vcelku konzistentné kompletizácie informácií a potvrdzujú autorovu dôslednosť pri zostavovaní jednotlivých profilov.

Lenka Rišková

Mgr. Lenka Rišková, PhD.
Ústav slovenskej literatúry SAV
Konventná 13
813 64 Bratislava
SR
e-mail: lenka.riskova@gmail.com

SLÁDEK, Ondřej (ed.): PERFORMANCE/PERFORMATIVITA. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, v.v.i., 2010. 201 s.

Od obdobia, v ktorom sa filozofia, sociológia, literárna veda a kulturológia zaoberajú kultúrnymi obratmi ako dôležitými medzníkmi aj v širšom civilizačnom kontexte aktuálnych premien, patrí performatívny kultúrny obrat k najnápadnejším a istom zmysle aj najexkluzívnejším spomedzi registrovaných a teoreticky reflektovaných premien v kultúrno-civilizačnom pohybe predošlého storočia.

Performácia ako akt výzvy k spoluúčasti na prítomnej, tu a teraz inštalovanej akcii patrí do arzenálu akčného umenia šesťdesiatych rokov. Zviazaná bola buď s krajinnou (land-art), ale predovšetkým s fyzickou, body-artovou prezentáciou neočakávaných sú-